

Admir Idrizi

DRAGAŠ, PRIZRENSKA ŽUPA I PODGOR
NA POPISU STANOVNIŠTVA 1943. GODINE

Ministri spoljnih poslova Njemačke i Italije su Bečkim sporazumom 1941. godine¹ okupiranu Jugoslaviju podijelili na svoje interesne zone. Nakon nekoliko izmjena i dopuna sporazuma, u maju 1941. teritoriju okupirane Jugoslavije podijelili su u korist tri države: Italije, Bugarske i Njemačke.

Većina teritorija pripadala je italijanskom okupacionom području, koje je pridruženo takozvanoj Velikoj Albaniji sa 4 prefektуре: Peć, Priština, Prizren i Debar, sa 19 potprefektura, 13 gradskih opština (bashkia), 161 opština, 1.501 selom, sa ukupno 841.544 stanovnika².

Ovom području pridruženi su Ulcinj i Tuzi, koja su ušla u prefektуре Korča i Skadar. U sastav prefektуре Prizren ušla su sva sela Dragaša i Prizrenske Župe i Podgora. Od strane Kraljevine Albanije ova teritorija smatrana je oslobođenom, pa je vlada formirala Ministarstvo oslobođenih oblasti (*Ministria e Tokave të Liruarra*) sa svim administrativnim organima.

Region Mitrovice pridružio se njemačkoj interesnoj zoni, koja je obuhvatala oblasti Mitrovice, Podujeva, Vučitrna i Novog Pazara, koje su bile dio Nedićeve Srbije.

Region skopskog i kumanovskog okruga, kao i dio okruga Gnjilane, Kačanik, Vitina, te i Preševo i Bujanovac, pripadali su fašističkoj Bugarskoj.

U dosad objavljenim radovima, period Drugog svjetskog rata, naročito administrativna podjela i stanovništvo Dragaša i Prizrenske Župe i Podgora, nije detaljno obrađen. Kraljevina Albanija je tokom 1943. godine na teritoriji „Oslobođenih oblasti“ uz pomoć uspostavljene administracije i službenih matičara (imama) sprovela popis stanovništva.

U popisu su figurirale pet kategorija.

---

¹ Ovaj sporazum potpisan je 21. i 22. aprila 1941. u Beču

² F. 166 (*Ministria e Tokave të Liruarra*), V. Pa vit, D. 22

- U prvoj kategoriji popisani su **muslimani (Bošnjak)** sa dvije potkategorije: prva, sa albanskim porijeklom i albanskim maternjim jezikom i, druga, sa albanskim porijeklom i slavenskim maternjim jezikom.

Kod stanovništva Dragaša i Prizrenske Župe i Podgora u podacima nema razlike prema nacionalnosti, jer je kompletno stanovništvo zavedeno pod kategorijom **muslimani (Bošnjak)**, prva potkategorija - albansko porijeklo i albanski maternji jezik. Međutim, u izvještajima o stanju i funkcionisanju opština iz tog perioda i otvaranju škola, jasno se ističe „*da postoji velika potreba jer vrlo veliki dio stanovništva koristi strani jezik, a ne albanski*“.³

- U drugoj kategoriji popisani su **pravoslavci** (ortodoksi, katolici i cigani) sa albanskim porijeklom i albanskim maternjim jezikom.

- U trećoj kategoriji popisani su **pravoslavci** sa tri potkategorije. Prva potkategorija su sa srpskim porijeklom i srpskim maternjim jezikom, druga potkategorija su sa bugarskim porijeklom i bugarskim maternjim jezikom i treća potkategorija su cigani srpskog porijekla i sa srpskim maternjim jezikom.

- U četvrtoj kategoriji su popisani **jevreji**, dok su u petoj **ostali**.

Dragaš na popisu stanovništva u Kraljevini Albaniji

Od 1. maja 1941. godine Dragaš (Gorski srez) službeno ulazi u sastav Kraljevine Albanije, kao potprefektura (nënprefektura). Potprefektura je bila jedna od karika lokalne uprave tadašnje Albanije. Pod njenom ingerencijom nalazili su se opštinski policajci i zvanični matičari (imami). Na čelu potprefektore bio je potprefekt sa zamjenikom i sekretarom koje je imenovao prefekt.

Potprefektura Dragaš bila je podijeljena u 4 opštine (komune): Opština Centar sa sjedištem u Dragašu, opština Opoja sa sjedištem u Belobrodu, opština Brod sa sjedištem u Brodu i opština Kruševo sa sjedištem u Kruševu. Kompletna administracija vođena je na albanskom jeziku.

---

³ F. 412 (Nënprefektura e Tokave të Liruar), V. 1943, D. 1-1

Administrativna jedinica „komuna“ obuhvatala je nekoliko sela. Selo sa najboljim mogućnostima komunikacije proglašeno je centrom opštine. Na čelu opštine bio je predsjednik (gradonačelnik) sa sekretarom i opštinskim vijećem sastavljenim od čelnika („kryepleqtë“).

Tabela 1. Popis stanovništva u potprefekturi Dragaš ⁴

Prefektura: Prizren		Potprefektura: Dragaš			
Br.	Opštine	Porodice	Muški	Ženski	Ukupno
1.	Opština Centar Dragaš	914	3.397	3.264	6.661
2.	Opština Brod	401	1.253	1.226	2.479
3.	Opština Kruševo	497	1.413	1.296	2.709
4.	Opština Opolje	1.038	4.086	3.902	7.988
	Ukupno:	2.850	10.149	9.688	19.837

Tabela 2. Popis stanovništva opštine Centar Dragaš ⁵

I OPŠTINA CENTAR (QENDRA)					
Br.	Sela	Porodice	Muški	Ženski	Ukupno
1.	Bačka (Baçka)	47	113	108	221
2.	Dikance (Dikancë)	62	158	162	320
3.	Dragaš (Dragash)	52	151	135	286
4.	Krstec (Kërsëc)	124	236	237	473
5.	Kukaljane (Kukolane)	83	260	232	492
6.	Lještane (Leshtan)	85	292	243	535
7.	Ljubovište (Lubovisht)	56	187	162	349
8.	Mlike (Mlikë)	67	214	221	435
9.	Orčuša (Orqush)	60	208	195	402
10.	Gornja Rapča (Rapça e Sipër)	87	266	268	534
11.	Donja Rapča (Rapça e Posht)	59	182	172	354
12.	Radeša (Radesh)	98	361	366	727
13.	Šajnovce (Shajnjë)	92	303	311	614
14.	Vraništa (Vranisht)	123	365	348	713
15.	Zrze (Xërxë)	19	101	104	205
	Ukupno:	914	3.397	3.264	6.661

⁴ AQSH. F.188. (Zyra Qëndrore e Statistikës), D. 130.091

⁵ AQSH. F.188. (Zyra Qëndrore e Statistikës), D. 130.-092

Tabela 3. Popis stanovništva opštine Brod ⁶

II OPŠTINA BROD (BRODI)					
Br.	Selo	Porodice	Muški	Ženski	Ukupno
1.	Brod	401	1.253	1.226	2.479

Tabela 4. Popis stanovništva opštine Kruševo ⁷

III OPŠTINA KRUŠEVO (KRUSHEVĚ)					
Br.	Selo	Porodice	Muški	Ženski	Ukupno
1.	Globočica (Glloboçicë)	121	329	317	646
2.	Kruševo (Krushevë)	44	137	120	257
3.	Restelica (Restelicë)	233	690	623	1.313
4.	Zlipotok (Zlipotok)	99	257	236	493
	Ukupno:	497	1.413	1.296	2.709

Tabela 5. Popis stanovništva opštine Opolje ⁸

IV OPŠTINA OPOLJE (OPOJĚ)					
Br.	Selo	Porodice	Muški	Ženski	Ukupno
1.	Belobrod (Bellobradi)	47	173	175	352
2.	Bljač (Blaç)	71	256	232	488
3.	Brezna (Brezně)	116	462	436	898
4.	Brodosavce (Brodosan)	172	573	609	1.182
5.	Brut (Brut)	82	303	289	592
6.	Buče (Buçë)	53	197	188	385
7.	Buzec (Buzez)	10	51	50	101
8.	Kapra (Kaprë)	28	121	127	248
9.	Kosava (Kosava)	45	227	245	472
10.	Kukljibeg (Kukli-Beg)	48	216	191	407
11.	Kukovce (Kukovcë)	71	323	322	645
12.	Plajnik (Plainik)	39	172	154	326
13.	Plavje (Plava)	69	243	207	450
14.	Rence (Rrencë)	24	99	84	183
15.	Zaplužje (Zapluzhë)	79	346	308	654

⁶ AQSH. F.188. (Zyra Qëndrore e Statistikës), D. 130.-093

⁷ AQSH. F.188. (Zyra Qëndrore e Statistikës), D. 130.-094

⁸ AQSH. F.188. (Zyra Qëndrore e Statistikës), D. 130.-095-096

16.	Zgatar (Zgatar)	57	225	191	416
17.	Zjum (Zymë)	27	94	94	188
	Ukupno:	1.038	4.086	3.902	7.988

Kompletno stanovništvo potprefektore Dragaš upisano je u prvoj kategoriji - **muslimani (Bošnjak)** sa albanskim porijeklom i albanskim jezikom.

U opštini Opolje ušla su 17 sela sa albanskim stanovništvom, dok je u opštini Centar Dragaš bilo ukupno 15 sela, od toga 13 sela sa muslimanskim stanovništvom i dva sela sa albanskim stanovništvom (Shajnë i Xërxë). Brod je bio opština sa muslimanskim stanovništvom, dok su u sastav opštine Kruševo ušla četiri sela sa muslimanskim stanovništvom.

Ukupan broj stanovnika albanskog porijekla (opština Opolje i dva naselja u opštini Centar) bio je 8.807 stanovnika, dok je ukupan broj stanovnika Gore 11.030. Tokom 1942. godine bilo je zahtjeva da se opštine Brod i Kruševo ujedine zbog finansijskih problema ali do kraja rata su djelovale kao zasebne opštine.⁹

Najveće selo u gorskom dijelu bio je Brod (2.479), zatim Restelica (1.313), Vraništa (713), Globočica (646), dok su najmanja sela bila Bačka (221), Kruševo (257) i Dragaš (286).

Prizrenska Župa i Podgor na popisu stanovništva u Kraljevini Albaniji

Današnja naselja Prizrenske Župe i Podgora u Kraljevini Albaniji bila su unutar prefektore Prizren, podijeljena u tri opštine: Lokvica, Ljubižda i Sredska. Sama **prefektura Prizren** (Prizreni), pored podjele na 4 potprefektore, bila je podijeljena i na 8 opština.

1. **Gradska opština** (Bashkija) sa 4 naselja.
2. **Opština Damjan (Damjanit)**
3. **Opština Lokvica (Llokvicës)** u kojoj su ušla 7 sela (među kojima i *Jablanica, Lokvica, Manastirica, Nebregošta, Rečane*).
4. **Opština Ljubižda (Lubuzhdës)** u kojoj su ulazila 9 sela (među kojima i *Grnčare, Ljubižda, Novo Selo i Skorobišta*).

⁹ AQSH. F. 166 (*Ministria e Tokave të Liruarë*), V. 1942, D. 13-010-011

5. Opština Gornja Srbica (Serbica Epër) u kojoj su ulazila 11 sela.
6. Opština Sredska (Sredskës) u kojoj su ulazila 13 sela (među kojima i *Drajčići, Gornje Selo, Gornje Ljubinje, Donje Ljubinje, Mušnikovo i Planjane*).
7. Opština Žur (Zhurit) u kojoj su ulazila 17 sela.
8. Opština Zjum (Zymit) u kojoj su ulazila 14 sela.

Tabela 5. Popis stanovništva opštine Lokvica¹⁰

OPŠTINA Lokvica (Lokvicë)						
Br.	Sela	Porodice		Muški	Ženski	Ukupno
1.	Jablanica (Jabllanicë)	m	136	572	557	1.069
2.	Lokvica (Lokvicë)	m	44	153	145	298
		p.a ¹¹	1	13	6	19
		p	54	48	221	438
		u	99	384	372	756
3.	Manastirica (Manastrec)	m	93	281	268	549
4.	Nebregošta (Nepregozhd)	m	116	367	268	635
5.	Reçane (Reçan)	m	73	262	257	579
	Ukupno:		517	1.866	1.722	3.588

Tabela 5. Popis stanovništva opštine Ljubižda¹²

OPŠTINA Ljubižda (Lubizhdë)					
Br.	Sela	Porodice	Muški	Ženski	Ukupno
1.	Grnçare (Gënçar)	59	186	178	364
2.	Ljubižda (Lubizhdë)	32	188	142	330
3.	Novoselo (Novoselan)	51	167	162	329
4.	Skorobišta (Skorobisht)	161	467	409	876
	Ukupno:	303	1.008	891	1.899

¹⁰ AQSH. F.188. (Zyra Qëndrore e Statistikës), D. 130.-084

¹¹ p.a – pravoslavci sa albanskim porijeklom i albanskim jezikom

¹² AQSH. F.188. (Zyra Qëndrore e Statistikës), D. 130.-085

Tabela 5. Popis stanovništva opštine Sredska¹³

OPŠTINA Sredska (Sredskë)						
Br.	Sela	Porodice		Muški	Ženski	Ukupno
1.	Drajčići (Drajçiç)	m ¹⁴	9	29	33	62
		p ¹⁵	61	261	234	495
		u	70	290	267	557
2.	Gornje Selo (Gorni sello)	m	16	49	47	96
		p	35	132	139	271
		u	51	181	186	367
3.	Gornje Ljubicje (Lubinjë Epër)	m	141	437	439	876
4.	Donje Ljubicje (Lubinjë Posht)	m	124	356	357	713
5.	Mušnikovo (Mushnikova)	m	62	196	178	379
		p	97	305	300	605
		u	159	501	478	979
6.	Planjane (Pllajan)	m	64	225	194	419
		p	50	174	169	343
		u	114	399	363	762
Ukupno:			659	2.164	2.090	4.254

U sastav opštine Lokvica (Llokvicës) ulazila su 7 sela u kojima je živjelo 87% muslimanskog stanovništva i 13% pravoslavnog stanovništva. Jedna porodica sa 19 članova, u samom selu Lokvica, popisana je kao pravoslavna sa albanskim porijeklom i albanskim maternjim jezikom.

U sastav Ljubižda (Lubuzhdës) ulazila su 9 sela u kojima je živjelo 74% muslimanskog stanovništva i 26% pravoslavnog stanovništva. U muslimansko stanovništvo ulazilo je i albansko stanovništvo.

U opštini Sredska (Sredskës), koja je obuhvatala 13 sela, živjelo je 46% muslimanskog stanovništva i 54% pravoslavnog stanovništva.

Ukupan broj porodica muslimanskog porijekla (u sve tri opštine), ne uzimajući u konačni broj albansko stanovništvo, bio je 1.181 porodica sa 7.574 stanovnika.

¹³ AQSH. F.188. (Zyra Qëndrore e Statistikës), D. 130.-087

¹⁴ m. – muslimani

¹⁵ p. – pravoslavci srpskog porijekla i srpskog jezika

Najveće selo u sve tri opštine bilo je Jablanica (1.069), zatim Skorobišta i Gornje Ljubicje sa istim brojem stanovnika (876).

IZVORI I LITERATURA

Arhivski izvori:

Arkivi Qendror Shtetëror - AQSH Tirana, Albanija

Fondi Ministria e Tokave të Liruar

Fondi Zyra Qëndrore e Statistikës

Fondi Prefekturat dhe komunat e Tokave të Liruar

Fondi Nënprefektura e Tokave të Liruar

Fondi Institucionet e vogla të Tokave të Liruar

Literatura

Verli, Marenglen (2008), *Shqipëria e viteve 1912-1964 në kujtimet e Spiro Kosovës, Tiranë*

Rexhepi, Fehmi (2014), *Lufta e shqiptarëve për vetëvendosje e bashkim kombëtar gjatë*

Luftës së Dytë Botërore - Shqiptarët gjatë Luftës së Dytë Botërore, IH_ Prishtinë, str.135